

dat soort van eeuwig leven. Op een gegeven moment moet je kunnen loslaten, en alleen nog dat ene ei willen leggen.’

Hij weet wèlk ei en zinspeelt op de voorstelling waarmee zij haar carrière hoopt te kunnen afsluiten. Zij, al lachend: ‘Ja, tegen jou heb ik het inderdaad gezegd. Je mag er wel naar verwijzen, maar zeg niet om wat het juist gaat. Want dan staan er morgen zevenendertig regisseurs op de stoep, die het allemaal een goed idee vinden.’ Hij: ‘Wat ik er zo mooi aan vind, is dat je in extremis toch al je kennis en individualiteit ten dienste van iets wil stellen.’ Zij: ‘Ja, dat is zo. Ik heb zo’n vorm van dienstbaarheid één keer benaderd, tijdens het werken aan *Philoktetes*. Op een gegeven moment kwam er voor Ron nog een Müller-monoloog in het Duits bij. Hij kon die niet aan en vroeg mij om tijdens de voorstelling de monoloog in zijn plaats te lezen. Ik heb hem toen geantwoord dat ik zou proberen om er het beste van te maken dat ik ooit had gedaan. En in die richting zal ook mijn ultieme voorstelling gaan: een eerbetoon, ook aan de mensen die ik heb gekend en die er niet meer zijn. Mijn afscheid zal ook een echt afscheid zijn..., een poging om tegelijk helder en vreugdevol vorm te geven aan het gevoel dat we allemaal vroeg of laat van mensen afscheid moeten nemen.’

Men zegt..

‘Toen ik *Virginia Woolf* had gespeeld, verwachtte iedereen dat ik zou verdergaan met dat soort van ingeleefd, “stream of consciousness”-acteren. Ik heb dat toen niet gedaan maar ben naar *Discordia* gegaan. Alle mensen die tevoren onder de indruk waren van mijn acteerwerk, betoonden zich opeens gescandaliseerd. Vervolgens heb ik *Discordia* verlaten voor de grote scène – en weerom voelden velen zich gescandaliseerd. Terwijl de aanhang van de grote scène op zijn beurt *Discordia* schandelijk vond. En dat ging en gaat zo maar door. Toen ik bijvoorbeeld *Philoktetes* deed, merkten mensen op dat de voorstelling zo waarachtig en echt was, maar ook dat het toch niets met *Discordia* of *Virginia Woolf* had te maken. En dan ga je naar *Needcompany*, en hopta, weerom dat soort van opmerkingen! Je wordt gedurig geconfronteerd met mensen die zeggen “wat je vroeger deed, was toch anders”. Die reactie valt weg wanneer je in het buitenland speelt. Daar treed je op, je doet iets, en wat telt is niet een zeker historisch perspectief maar de momentane confrontatie, datgene wat je op dat ogenblik op de scène bent. Niet dat het historisch perspectief niet belangrijk is, integendeel: als het om acteurs gaat, mankeert het daar gewoonlijk juist aan. Alleen, het geheugen van mensen is meestal erg

kort; ze denken doorgaans maar drie jaar terug, terwijl ze in een perspectief van twintig jaar zouden moeten denken.’ (Ze voegt er lachend aan toe: ‘Voilà, dat was mijn stukje historisch perspectief! Dag machien!’) Later zegt ze: ‘In het buitenland word ik regelmatig gevraagd om workshops te geven, hier nooit. Ik heb tijdens de voorbije jaren zo weinig gedaan dat in de ogen van de Vlaamse kritiek genade heeft gevonden, dat ik hier thans nog alleen met grote schroom een scène betreed.’ Korte stilte, ze denkt weerom na (ik zie opnieuw haar nadenkendheid, de lezer wordt alleen maar op een overgang voorbereid), en ze zegt: ‘Er is ook zo’n groot verschil, vind ik, tussen hoe de prestaties van een acteur en een actrice worden beoordeeld. Moet je maar eens op letten als er een recensie wordt geschreven: “man speelt grote rol, vrouw speelt grote rol” – en bij “man speelt grote rol” gaat het gewoonlijk over hoe de acteur een figuur heeft bedacht, terwijl daar bij een vrouw haast nooit over wordt gerept. Deze verschillende inschatting heeft natuurlijk te maken met het gegeven dat vrouwelijke personages meestal handelen vanuit hun gevoel, vanuit een emotie, vanuit een standpunt dat hen ertoe dwingt om op een gegeven moment een standpunt in te nemen. Mannelijke personages maken daarentegen veeleer een denklijn. Maar als je dan als vrouw een mannenrol speelt, wat ik nu toch al zeven keer heb gedaan, wordt dat meestal opnieuw beoordeeld in termen van “ze doet het goed, of ze doet het niet goed”. Het oog van de criticus wordt gekleurd door het geslacht van de acteur. En daarom door erotiek. Gedurig speelt een op het lichamelijke gericht voyeurisme mee dat niet wordt gehonoreerd.’

Hij/Zij

Onmacht. Taaltekort. ‘Zinsgebrek’ (zinsverbijstering?). Geen woorden. Gestamel. Met een slecht geweten terugvallen op gemeenplaatsen als ‘proficiat, je was werkelijk prachtig vanavond!’ Zijn retorische vermogens laten hem volkomen in de steek als hij na een voorstelling met acteurs of dansers praat (met ‘uitvoerders’). Ter voorbereiding van het gesprek herlas hij onder meer de prachtige acteursportretten van Brecht (over Helene Weigel) en Pirandello (over Eleonora Duse). En natuurlijk ook Proust over *La Berma* in *Phèdre*, een van de mooiste teksten over acteren hem bekend. Later dacht hij: haar acteren roept bij mij beelden, indrukken, en – vooruit dan maar – gevoelens op die Proust zo prachtig heeft geëvoceerd toen hij *La Berma* portretteerde. En ja, de kwetsieuzen bladzijden in het eerste deel van *De kant van Guermantes* zijn exaltatisch; ja, ze bewegen zich op de grens

van de idolatrie; ja, ze zijn getekend door een tegelijk kinderlijk en geraffineerd genot. Maar ze lijken ook definitief, en maken daarom des te meer schuld bewust. Want verdient niet elke goede acteur of actrice zijn of haar Proust? Maar welke Vlaamse recensent besteedt er überhaupt aandacht aan het acteren? Wie looft op het papier nog acteurs (of dansers)? We leveren allen oh zo graag een originele interpretatie van de voorstelling *in toto* af dat we gedurig vergeten dat ze uitvoerders vergt. En vooral verdringen we keer op keer het verschil tussen de kunst van het regisseren en de kunst van het acteren – tussen de kunst van het ‘globaliseren’ (componeren, ensceneren,!) en de kunst van het detailleren. De goede acteur is een detailkunstenaar – en zoals Aby Warburg (en in diens spoor T.W. Adorno) al niet ophield te herhalen: ‘Der liebe Gott steckt im Detail.’ Wellicht kan het denken nooit recht doen aan deze kunst van het detail, van het juiste accent binnen de juiste context op het juiste moment. Want denken is synoniem met abstraheren, homogeniseren, identificeren – terwijl de presentie van de goede acteur/actrice van de orde is van het niet-identieke, het aparte, het onvergelykbare. Deze particulariteit kan misschien enkel worden gered – in alle betekenissen van het woord – via een particuliere schriftuur. Hypothese: de kunst van het acteren wordt in Vlaanderen nauwelijks tekstueel bereflecteerd omdat bijna niemand nog de schrijfkunst machtig is. Gelukkig kan men een briljante actrice ook gewoonweg interviewen, haar woorden tot de zijne maken. Haar spreken onteigenen om haar tekstueel te eren.

Aan het eind van het gesprek komt hij nog even terug op haar verlangen naar een zo minimaal mogelijke vorm van acteren. Zij onderbreekt hem: ‘Goh, wat klinkt dat toch serieus als je het zo zegt! Dat klinkt echt fucking serious!’